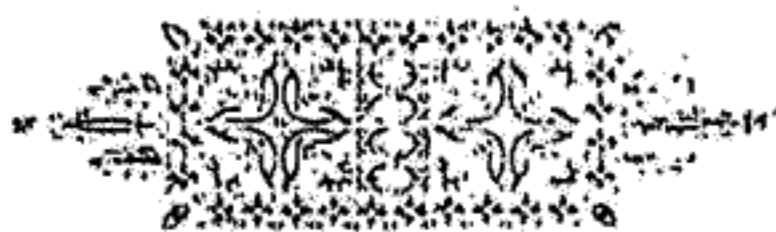


ΠΕΡΙ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗΣ ΣΠΟΥΔΗΣ

ΔΟΚΙΜΙΟΝ

ΕΠΙ

Ν. ΚΟΤΖΙΑ.



ΑΘΗΝΗΣ,

ΤΥΠΟΙΣ Π. Α. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ.

(Κατά την 2δον Βαγγελιστρίας, αριθ. 41).

•••••

1858.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ.ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΙΤΣΙΟΣ

Nihil in literis parvum.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.



Ἐπειδὴ ἡ περὶ πανεπιστημιακῆς σπουδῆς διδασκαλία ἐκ τῆς γνώσεως μὲν ὅλων τῶν ἐπιστημῶν πηγάζουσα παρέχει τῇ νεότητι ἔποψιν ἀνωτέραν περὶ τε τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ βίου καὶ οὕτως ὠφέλειαν μεγίστην, ἐκ τῆς γνώσεως δὲ μιᾶς ἢ καὶ τινῶν μονομερῆς αὐτὴ καθίσταται καὶ διὰ τοῦτο ἄγονος, μελετήσας ὅσα πονήματα περὶ τούτου ἠδυνήθη, ἰδίως δὲ τὸ τοῦ Σχελλιγγίου (1), ἐξ οὗ πλεῖστα ἐπορισάμην, τὸ τοῦ Σχειδλέρου (2), ἐξ οὗ ὀλίγα τινὰ μόνον τὰς ὑποθέσεις τῆς πανεπιστημιακῆς σπουδῆς καὶ τὸν πανεπιστημιακὸν βίον ἀγορεύοντα, τὸ τοῦ Σχαδένου (3), ἐξ οὗ σχεδὸν οὐδέν, τὸ τοῦ Κιρχνέρου (4) καὶ πλεῖστα ἄλλα, συνέταξα τοιοῦτοις φερόμενος λογισμοῖς τὸ πόνημα τοῦτο, καὶ ἐλπίζω ὅτι οἱ ἀναγνώσται ἀναλογιζόμενοι τοῦ ἔργου τὸ δυσχερές, καὶ ὅτι τοῦτο δὲν ἀποβλέπει εἰς τὴν λύσιν τῶν ζητημάτων τόσον, ὅσον εἰς τὴν ἔγερσιν αὐτῶν· διότι ἐκ τῶν ἀποριῶν καὶ ἡ χρεία παιδείσεως ἀνωτέρας ἐπαισθητότερα καθίσταται, καὶ ὁ ἔρως καὶ ὁ ἐνθουσιασμός τῆς νεότητος πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἐγείρεται, καὶ τὰ πρὸς.

(1) Schelling über Methode des academischen Studiums 1802.

(2) Scheidler Grundlinien der Hodegetik des academischen Studiums und Lebens 1830.

(3) A. Schaden über academisches Leben und Studium 1813.

(4) Academische Propädeutik von C. Kirchner 1812.

δ'.

κτῆσιν αὐτῆς καταληπτότερα γίνονται, ἔσονται ἐμοὶ
διὰ τὰς τούτου ἐλλείψεις ἐπιεικεῖς.

Ἐλπίζω δὲ ὅτι, εἰ μηδὲν ἐν τοῖς γράμμασιν ἐστὶ παῦ-
ρον, καὶ τὸ ἐμὸν πόνημα οὐκ ἔσται ἀνωφελές τῇ νεότητι,
τοῖς ἐπιστήμοσι καὶ τοῖς πανεπιστημιακῶς διοργανώσεις
ἐπιχειρήσουσι.

Ἰκανὴ ἀμοιβὴ δ' ἔσται μοι, ἂν δοθῇ ἀφορμὴ ἐκ τούτου
ἰκανωτέροις ἵνα καὶ βελτίονα καὶ τελειότερα εἴπωσι τῶν
ὅσα ἐγὼ ἀσθενῶς καὶ ἀτελῶς, ἴσως δὲ καὶ οὐκ ὀρθῶς
ἔλεξα.

ὁ συγγραφεύς.

—•••••—

I.

Περὶ τῆς ἐννοίας καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς Πανεπιστημιακῆς Σπουδῆς.

Ἐπειδὴ ἡ γνῶσις τῆς ἐννοίας καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς πανεπιστημιακῆς σπουδῆς ἠρτῆται ἐκ τῆς γνώσεως τῆς ἐννοίας καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἐπιστήμης, κατὰ τὰ διάφορα συστήματα διαφόρως ὀριζομένης, ἔπρεπεν ἀπὸ τούτων νὰ γείνη ἀρχή, ὅπως ἐκ τοῦ ὀρθοῦ τῆς ἐπιστήμης ὀρισμοῦ προκύψῃ καὶ ὁ τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας καὶ τοῦ ἀληθοῦς σκοποῦ τῆς πανεπιστημιακῆς σπουδῆς.

Ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο εἶναι δυσχερές, ἐθεωρήσαμεν τοῦλάχιστον οὐχὶ ἄσκοπον πρὸς κατάληψιν τῆς τῆς ἐννοίας καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς πανεπιστημιακῆς σπουδῆς νὰ ἀρχίσωμεν ἀπὸ τῆς διαφορᾶς τῆς γυμνασιακῆς ἀπ' αὐτῆς.

Τὴν διαφορὰν δὲ ταύτην ζητοῦντες εὐρίσκομεν ὅτι ἡ μὲν γυμνασιακὴ σπουδὴ ἓνα καὶ μόνον ἔχει σκοπὸν, νὰ παρσκευάσῃ τὴν νεότητα ἱκανὴν πρὸς ἀκρόασιν καὶ κατάληψιν τῶν πανεπιστημιακῶν παραδόσεων, ἡ δὲ πανεπιστημιακὴ διπλοῦν προτίθεται σκοπὸν, πρῶτον μὲν νὰ καταστήσῃ τοὺς νέους ἐγκρατεῖς τῶν ἐπιστημῶν καὶ οὕτως ὠφελίμους τῷ κοινωνικῷ βίῳ, δεύτερον δὲ νὰ προαγάγῃ καὶ αὐτὰς τὰς ἐπιστήμας.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ πανεπιστήμια ἀποβλέπουσι πρὸς μόρφωσιν τῶν μελλόντων καὶ τὰ τῆς πόλεως νὰ διευθύνωσι καὶ τὰς ἐπιστήμας νὰ διατηρήσωσι καὶ ἐπεκτείνωσιν, ἡ δὲ τοῦ σκοποῦ τούτου ἐκπλήρωσις ἐξαρτᾶται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς προσφόρου τῶν προκαταρκτικῶν σχολείων συγκροτήσεως, φανερόν εἶναι ὅτι καὶ καταλλήλως πρὸς τὴν σκοπὸν τοῦτον πρέπει νὰ διοργανῶνται (1).

Ἡ πεῖρα τῶν νεωτέρων χρόνων ἀπέδειξεν ὅτι ὁ τῆς γυμνα-

(1) Niemeyers Grundsätze der Erziehung II. Bd. P. 708, καὶ Fr. Thiersch über gelehrte Schulen I. Bb. I. Abtheil. P. 41.

σικκῆς σπουδῆς σκοπὸς ἀποτυγχάνεται ἢ ὅταν τὰ ἐν τοῖς γυμνασίοις διδασκόμενα μαθήματα ἦναι ὑπὲρ τὸ δέον πολλά ἢ ὀλίγα, ἢ ὅταν ὁ ἐν αὐτοῖς χρόνος ἦναι ὑπὲρ τὸ δέον βραχύς ἢ μακρός, ἢ ὅταν οἱ μαθηταὶ ἦναι ὑπέρπολλοι ἢ οἱ καθηγηταὶ ἀμέθοδοι, κτλ. Διότι ὅταν μὲν τὰ διδασκόμενα μαθήματα ἦναι ὑπὲρ τὸ δέον πολλά, οἱ νέοι πολλῶν μαθημάτων συγχρόνως ἀκροώμενοι καταναλίσκονται τὸν πολυτιμότερον αὐτῶν χρόνον εἰς ἀκροάσεις, καὶ διὰ τοῦτο ἢ οὐδένα καιρὸν ἢ οὐχὶ τὸν ἀναγκαῖον πρὸς προμελέτην καὶ ἐπιμελέτην αὐτῶν ἔχουσιν· ὅταν δὲ ἦναι ὑπὲρ τὸ δέον ὀλίγα, οἱ νέοι συγκροτοῦνται, ὡς δῆλον, ἐλλιπῶς καὶ οὐχὶ ἐπαρκούντως εἰς ἀκρόασιν καὶ κατάληψιν τῶν πανεπιστημιακῶν παραδόσεων· διὸ βέλτιον, μᾶλλον δ' ἀναγκαῖον, εἶναι νὰ διδάσκωνται ἐν αὐτοῖς τὰ σπουδαιότερα καὶ ἀναγκαιότερα τῶν μαθημάτων, παρελειπομένων τῶν ἐπισημοῦσιν, ἅτινα καὶ εἰς τὸ μετὰ ταῦτα ἐξ ἰδίας μελέτης δύνανται νὰ ἀναπληρωθῶσιν.

Ὅταν δὲ αὐτοῖς ὁ χρόνος ἦναι πέρα τοῦ δέοντος μακρός, τότε γεννᾶται κόρος, ἐξασθενίζεται καὶ μαραινεται ὁ νοῦς καὶ προσγίγνεται τῇ νεότητι ἀπέχθεια καὶ πρὸς τὰς ἄλλας ἐπιστήμας καὶ πρὸς τὴν ἀπασῶν ἀνωτάτην. Ὅταν δὲ ἦναι πέρα τοῦ δέοντος βραχύς, τότε ἡ νεότης δὲν δύναται οὔτε τῶν ἄλλων μαθημάτων οὔτε τῶν ἀρχαίων καὶ νέων γλωσσῶν ἐγκρατῆς νὰ γείνη, ἰδίως δὲ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς, αἵτινες, ὡς ἀξιολογώτεραι πάσης μαθήσεως καὶ ἐπιστήμης πηγαί, ἐγείρουσι τὴν νεότητα εἰς τὴν ἀληθῆ ἐπιστήμην καὶ καθιστῶσι πρὸς αὐτὴν ἐπιτηδεύαν.

Ἄν δὲ οἱ νέοι μυρία ἐν τῇ σπουδῇ αὐτῶν ἀπαντῶσι προσκόμματα, ὡς παρ' ἡμῶν ἰδίως, αἴτιον τούτου, ὡς εἶναι ἤδη φανερόν, δὲν εἶναι ἢ μὴ ἔκδοσις τῶν μαθημάτων τῶν καθηγητῶν οὐδ' ἢ ἔλλειψις αὐτῶν, ἀλλὰ ἢ ἐπιπόλαιος τῶν γλωσσῶν μάθησις καὶ ἢ μὴ προσήκουσα προπαρασκευὴ ἐν τοῖς τῶν γυμνασίων μαθήμασιν.

Ἀποτυγχάνεται δὲ πρὸς τούτοις ὁ σκοπὸς τῆς γυμνασιακῆς σπουδῆς, ὡς εἶπομεν, καὶ ὅταν οἱ μαθηταὶ ἦναι ὑπεράρι-

Ομοί· διότι μὴ δυνάμενοι πάντες οὗτοι ἕνεκα τοῦ πλήθους νὰ ἐπιβλέπωνται καὶ ἐξετάζωνται ὑπὸ τῶν καθηγητῶν καὶ διὰ τοῦτο παραμελούμενοι τρέπονται εἰς ἀμέλειαν, καὶ ἐκ τούτου δὲν κατὰρτίζονται πρὸς τὴν σκοπὴν ἀποχρῶντως, ἀλλ' εἰσέρχονται εἰς τὸν περίβολον τοῦ πανεπιστημίου ἢ ὅλως μὴ παρεσκευασμένοι ἢ ἐλλιπῶς· διὰ δὲ τοῦτο καὶ ἡ εἰς δύο διαίρεσις τοῦ Ἀθήνησι γυμνασίου ἐγένετο.

Ἐκ τούτων λοιπὸν ἐγένετο φανερὸν ὅτι ἡ ἐπιτυχία τοῦ τῆς γυμνασιακῆς σπουδῆς σκοποῦ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς περὶ τὰ δέοντα τῶν μαθημάτων ἐνασχολήσεως τῶν μαθητῶν, τῆς τῶν δεόντων μαθημάτων διατάξεως καὶ τῆς τοῦ προσήκοντος χρόνου εἰς ταῦτα καταναλώσεως. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τούτων μόνον ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ εὐμέθοδου καὶ βásiμου τῆς διδασκαλίας, εὐμέθοδος δὲ καὶ βásiμος διδασκαλία μόνον ἐκ τῶν πανεπιστημίων δύναται νὰ παραστή, γίνεται φανερὸν ὅτι καθηγηταὶ τῶν γυμνασίων δὲν πρέπει ἄλλοι νὰ γίνωνται ἢ οἱ ἐν πανεπιστημίοις σπουδάζοντες καὶ τὸ εὐμέθοδον καὶ βásiμον τῆς διδασκαλίας ἐν αὐτοῖς κτησάμενοι, μάλιστα δὲ οἱ τούτων διαπρέποντες· διότι αὗτοι δύνανται νὰ φέρωσι τοὺς ἀπαιτούμενους καρπούς. Διὸ πρέπει τὰ γυμνάσια νὰ συγκροτῶνται ἐκ καθηγητῶν ἰκνῶν, καὶ ττοιούτων μὴ ὑπαρχόντων, λυσιτελέστερον εἶναι ὀλίγα καλῆς συγκεκροτημένα νὰ ὑπάρχωσιν ἢ πολλὰ τῶν κοινῶν σχολείων οὐδαμῶς διαφέροντα· διότι ἐκ τῆς ἰκνότητος ἢ ἀνικκνότητος τῶν καθηγητῶν κρέμεται ἡ ἀκμὴ ἢ ἡ παρακμὴ τῶν σχολείων, ὡς ἄριστος ὁ Θείριος ἀποδεικνύει, θεωρῶν συμφώνως ἡμῖν καὶ τὴν ὀλίγων ὠρῶν ἐνασχόλησιν καὶ τὸ βραδέως ἔργεσθαι καὶ τὴν ἐλλιπῆ τῆς διδασκαλίας μέθοδον ὡς αἴτια τῆς ἀποτυχίας (1).

Ἰτερος δὲ ἀνώνυμος συγγραφεὺς τὴν τῆς γυμνασιακῆς σπουδῆς ἀποτυχίαν ἀποδίδει καὶ εἰς τὸ ὅτι οἱ τὰ τῆς παιδείας διέποντες, ὡς ἐν Αὐστρίᾳ, περὶ ἧς ὁ λόγος, παρίστανται ὡς ἐπὶ

(1) Ueber gelehrte Schulen. P. 84. fg. καὶ 3. Abtheil. 1831, καὶ Bd. 1820.

τὸ πλεῖστον ὑπερασπισταὶ τῶν προσώπων μᾶλλον ἢ τῶν πραγμάτων (2).

Δὲν ἐξαρτᾶται δὲ ἡ ἐπιτυχία τοῦ τῆς πανεπιστημιακῆς σπουδῆς οὐ μόνον ἐκ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ τῆς γυμνασιακῆς· διότι, ἂν μόνον ἐξ αὐτῆς ἐξήρτητο, ἔπρεπε νὰ ἀποτυγχάνουσι μόνον οἱ οὐδαμῶς ἢ ἐλλιπῶς παρεσκευασμένοι, οὐχὶ δὲ καὶ οἱ προστηκόντως ἐν γυμνασίοις συγκεκροτημένοι.

Ἀλλ' ὁμοίως ἀποτυγχάνουσιν οὐ μόνον οἱ ὅλως ἀπαρασκευάστοι καὶ οἱ ἐλλιπῶς παρεσκευασμένοι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ προστηκόντως συγκεκροτημένοι· διότι καὶ οὗτοι εἰς παντοίαν σπουδὴν ἀτάκτως ῥίπτοντες ἐαυτοὺς καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀσκόπως ἐν πανεπιστημίοις περιπλανώμενοι εἰσέρχονται εἰς τὸν βίον ἢ πάντῃ ἀπρακτοὶ ἢ τούλάχιστον ἐλλιπεῖς. Οἱ ἐκ τῶν γυμνασίων εἰς τὸν περίβολον τοῦ πανεπιστημίου μεταβαίνοντες, ὡς μὴ εἰδότες εἰς τίνος κλάδου νὰ τραπῶσιν, ἐν τῇ αὐτῇ σχεδὸν εὐρίσκονται ἀμηχανία, ἐν ἣ, ὡς ὀρθῶς ὁ Σχελλίγγιος λέγει, οἱ τολμῶντες ἄνευ πυξίδος καὶ καθοδηγοῦντος ἀστέρος νὰ πλεύσωσι τὸν μέγαν ὠκεανόν· ὥστε ἢ ὅλως ἀποτυγχάνουσι τοῦ σκοποῦ, ἢ γίνονται ἀτελεῖς. Ἰῶ ἀτάκτως σπουδάζοντι οὐδὲν ἐστὶ σαφές· διότι οὗτος εἰς οὐδὲν ἐμβριθύων οὐδὲν νὰ τελειοποιήσῃ δύναται, ἢ παραλείπων τοῦτο ἀτελές εἰς ἕτερον δὲ τῆς γνώσεως τοῦ παραλειπομένου χρῆζον μεταβαίνων δὲν δύναται νὰ τελειοποιήσῃ αὐτό.

Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ νέοι ἐν ἀγνοίᾳ εὐρισκόμενοι καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν σπουδαστέων καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς σπουδῆς πολλῶν ἅμα κλάδων ἄπτονται καὶ ἐν αὐτοῖς ἀτάκτως καθ' ὅλον τὸν πανεπιστημιακὸν βίον περιπλανῶνται (δὲν ἀρνούμεθα μὲν ὅτι καὶ τινες ἐκ φύσεως πεπρωκισμένοι ἐπιτυγχάνουσι τοῦ σκοποῦ αὐτῶν, λέγομεν δὲ μόνον ὅτι οἱ τοιοῦτοὶ εἰσιν ἐξαιρέσεις, καὶ ὡς ἐξαιρέσεις δὲν δύνανται ἐντάυθα ὑπ' ὄψιν νὰ ληφθῶσι), πολλάκις δὲ καὶ ἀναξίων τυγχάνοντες καθηγητῶν εὐτελεῖς παρ' αὐτῶν λαμβάνουσιν ἰδέας περὶ τῶν ἐπι-

(2) Die Universitätsfrage in Oesterreich, Wien 1883. P. 86, 87.

στημῶν ἢ καὶ ἀποστροφὴν πρὸς αὐτάς, καὶ ἐπομένως ἀποτυγχάνουσι τοῦ σκοποῦ αὐτῶν, καταφαίνεται ἐκ τούτων ἡ ἀνάγκη νὰ διδάσκηται ἐν πανεπιστημίῳ τὸ περὶ τῆς ἐννοίας, τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ τρόπου τῆς σπουδῆς, τοῦ συνόλου καὶ τῆς συναφείας τῶν ἐπιστημῶν, μάθημα γενικόν, χρησιμεῦον ὡς φῶς φωτίζον καὶ καθοδηγούν τὴν νεότητά εἰς τὸν πρὸς ἕν ὅρον. Ὅταν δὲ τὸ φῶς τοῦτο δὲν ὑπάρχη, οἱ μὲν εὐφυεῖς παραδίδονται ἀτάκτως εἰς παντοίαν σπουδῆν, καὶ διαφόρους ἐπιστήμας περιεργόμενοι ἀσκόπως οὐδεμίαν τούτων, τούλάχιστον βασίμως, νὰ σπουδάσωσι δύνανται, καὶ τελευτώντες, ὅτε οὐδεμίαν πλέον αὐτοῖς θεραπεία ὑπάρχει, λαμβάνουσι τὴν λυπηρὰν πληροφορίαν ὅτι πλείστα εἰς μάτην πράξαντες καὶ πλείστων οὐσιωδῶς παραμειλήσαντες οὐδὲν κατώρθωσαν, οἱ δὲ ἀφυεῖς ἐξοκέλλουσι εἰς ποταπὰ ἔργα, καὶ μηχανικῶς πως ἀπομνημονεύοντες τὰ πρὸς τὸ ζῆν χρήσιμα παραμελοῦσι τοῦ οὐσιωδιστάτου, τοῦ ὄντως ἐπιστημονικοῦ, τουτέστι τοῦ φιλοσοφικοῦ, καὶ καθίστανται ἀνίκανοι νὰ σπουδάσωσι βασίμως καὶ ἐπαξίως τὴν ἐπιστήμην εἰς ἣν ἀφιερῶνται (1).

Πῶς δὲ ἐπιτυγχάνεται ὁ σκοπὸς τῆς πανεπιστημιακῆς σπουδῆς; Ἐν τῷ ζήτημα τοῦτο εἶναι τὸ αὐτὸ τῷ πῶς δύνανται καὶ οἱ νέοι καὶ αἱ ἐπιστήμαι νὰ προοδέουσιν. Ἐάν, ὡς εἴρηται, σκοπὸς τῆς πανεπιστημιακῆς σπουδῆς ᾗναι ἡ τῶν νέων καὶ τῶν ἐπιστημῶν πρόοδος, οὗ ἕνεκεν δύο καὶ πλείονες κατήχηται εἰς τὴν αὐτὴν τῶν πανεπιστημίων ἑδρὰν διορίζονται, διὰ τί συνήθως οὔτε οἱ νέοι οὔτε αἱ ἐπιστήμαι προοδεύουσιν; Ἐπειδὴ ἀξίαν ἐπιστημονικὴν καὶ αἱ ἐπιστήμαι καὶ αἱ τέχναι λαμβάνουσι καὶ ὅσον εἰς τὸ φιλοσοφικόν, τὸ ὄντως ἐπιστημονικόν, ἀναφέρονται, αἴτιον τῆς μὴ προόδου φαίνεται τὸ ὅτι οἱ πλείστοι περὶ τὰ καὶ ἑκάστα ἀσχολούμενοι, δηλονότι περὶ τὴν ἰατρικὴν ἢ τὴν νομικὴν ἢ ἄλλο τι, παραμελοῦσι τῆς καθολικῆς αὐτῶν μορφώσεως, τουτέστι τῆς φιλοσοφικῆς, καὶ μορφοῦνται διὰ τοῦτο μονομερῶς καὶ ἐλλιπῶς καὶ οἱ νέοι καὶ αἱ ἐπιστήμαι.

(1) Schelling über Methode des acad. Stud. 1. Vorlesung.

Τὸν ἐσφαλμένον τοῦτον τρόπον τοῦ σπουδάζειν κατανοήσαντες οἱ ἀρχαῖοι ἐνόμισαν τὸν σύνδεσμον τῆς σπουδῆς τῶν ἰδιαιτέρων ἐπιστημῶν μετὰ τῆς φιλοσοφίας ἀναγκαῖον.

Τὸ αὐτὸ συνέιδον καὶ οἱ νεώτεροι, ὅτι δηλονότι ἡ σπουδὴ μιᾶς καὶ μόνης ἐπιστήμης δὲν ἐξαρκεῖ οὐδὲ τοῖς τὸ πρακτικὸν τῆς ἐπιστήμης μέρος μετερχομένοις, τουτέστι τοῖς ὑπαλλήλοις· διότι ἡ σπουδὴ τῶν ἰδιαιτέρων ἐπιστημῶν ἄνευ τῆς φιλοσοφικῆς καθίστησιν αὐτοὺς ὑποχειρίους καὶ ὡς εἶπειν δούλους τῆς αὐτῶν ἐπιστήμης καὶ ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ ἀνθρώπους μηχανικούς.

Ἢ αἰτία δὲ αὕτη ἠνάγκασε τοὺς πρυτάνεις τῆς παιδείας νὰ θεωρήσωσιν ὡς μέσον ἱκανὸν κατὰ τοῦ μονομεροῦς τούτου τῆς μορφώσεως τὴν εἰσαγωγὴν τῶν γενικῶν γνώσεων.

Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ σπουδὴ τῶν γενικῶν γνώσεων ἀρκεῖ νὰ ἀπομακρύνῃ τὸ μονομερὲς καὶ μηχανικὸν τῆς μορφώσεως· ἐπειδὴ ὅμως αἱ γνώσεις αὗται δὲν περιλαμβάνουσι τὸ ὅλον ἀλλὰ μέρος μόνον, ἡ δὲ φιλοσοφία τὸν ὅλον περιλαμβάνει ἀνθρώπον, αὕτη εἶναι εἰς τοῦτο ἐπιτηδειότερα καὶ μόνη ἱκανὴ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν νοῦν ἐκ τῶν περιορισμῶν μονομεροῦς τινος καὶ μηχανικῆς μορφώσεως καὶ νὰ ὑψώσῃ εἰς τὸ καθόλου καὶ τὸ ὄντως τέλειον. Διὸ μετὰ τὴν σπουδὴν τῶν γενικῶν γνώσεων εἶναι ἀναγκαῖον νὰ μὴ σπουδάζωσιν οἱ νέοι ὡς ὑπὸ βίας φερόμενοι, ἀλλὰ νὰ ἐνδιεστρίβωσι τῇ φιλοσοφίᾳ περισσότερον χρόνον· διότι, ὅταν μετὰ τὴν σπουδὴν τῶν γενικῶν γνώσεων μεταβαίνωσιν ἀμέσως εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἰδιαιτέρων ἐπιστημῶν, καθίστανται ἀνίκανοι, ὡς μὴ βεσίμως τὴν φιλοσοφίαν σπουδάζοντες, νὰ ἐμβραθύνωσιν εἰς τὴν ἀληθὴ τῶν ἐπιστημῶν ἔννοιαν.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ σύνδεσμος οὗτος τῆς σπουδῆς τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν μετὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ τοὺς νέους καὶ τὰς ἐπιστήμας προάγει, φαίνεται ὅτι τοῦτο τὸ αἴτιον περὶ τοῦ συνδέσμου αὐτῶν, ὡς καλῶς λέγει ὁ Σχλειερμάχερος, συνῆψε καὶ τοὺς ἔχοντας αὐτὰς εἰς ἓν ὅλον, εἰς ἓν σῶμα, ὅπερ ὅλως τὰς ἐπιστήμας περιλαμβάνον ἐπεκλήθη πανεπιστήμιον (1).

(1) *Ueber Universitaet im deutschen Sinne* von Fr. Schleiermacher, *Boilk* in 1808, P. 71.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ νεότης γινώσκουσα τὴν φύσιν τῆς πανεπιστημιακῆς σπουδῆς καὶ τὴν ἐπιστήμην ὡς τι συνεχὲς ὄλον, ἐκ δὲ τοῦ ὄλου καὶ τὸ μέρος καὶ τὴν μέθοδον καὶ τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος αὐτῆς καὶ τὸν ὀρθὸν βίον, ἐκτιμᾷ δεόντως καὶ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὸν προορισμὸν αὐτῆς, αἱ δὲ εἰδικαὶ ἐπιστήμαι μόνην τὴν ἐπὶ μέρος ἀλήθειαν ἐμπεριέχουσαι εἰσι διὰ τοῦτο ἔλλιπεις (διότι ἀλήθειά κεχωρισμένη, ὡς πάντων ὁχυμασίως συνδεδεμένων, δὲν δύναται νὰ καταληφθῇ, ἢ δὲ ὅλη ἀλήθεια ἐν τῇ ὅλῃ τῶν ἐπιστημῶν συνεχεῖς δύναται νὰ γνωρισθῇ), φανερόν ὅτι οὐδεμία τούτων νὰ ἀποκλεισθῇ δύναται· διότι ἀποκλεισμένη ἐμφανίζεται συγκεχυμένη καὶ ἀκατάληπτος.

Ἐπειδὴ λοιπὸν αἱ ἐπιστήμαι συνδέονται μετ' ἀλλήλων, καὶ ἄλλη ἐπ' ἄλλην ἐπενεργεῖ ἢ ἐξαρτᾶται ἐξ ἄλλης, πᾶσαι δὲ ἐκ πασῶν ἐπειδὴ, ὡς εἰπεῖν, τοιαύτη τις ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ἐπιστημῶν συνάφεια, ὅποια μεταξὺ τῶν ὄντων καὶ τοῦ καθ' αὐτὸ ὄντος (διότι, ἂν τοιαύτη τις δὲν ὑπῆρχε, τὸ πᾶν πρὸ πολλοῦ ἦθελε διαλυθῇ), φανερόν εἶναι ὅτι τὸ περὶ πανεπιστημιακῆς σπουδῆς ζήτημα συνδέεται μετὰ τοῦ περὶ τῆς τῶν ἐπιστημῶν συναφείας ζητήματος, ὅπερ μετὰ τοῦ ζητήματος περὶ τῆς συνοχῆς τοῦ ὄντως ὄντος μετὰ τῶν ἄλλων ὄντων· ὅθεν καὶ ἡ λύσις τοῦ περὶ συναφείας τῶν ἐπιστημῶν μετ' ἀλλήλων ζητήματος κρέμαται ἐκ τῆς λύσεως ἐκείνου, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ζήτημα φιλοσοφικόν.

Ἐὰν δὲ τὰ πάντα, ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ φύσις, ἐκ τοῦ καθ' αὐτὸ τελείου ἐξαρτῶνται καὶ μετ' αὐτοῦ συνέχωνται, πρέπει ἀναγκαστικῶς καὶ μεταξὺ τῆς ἐπιστήμης τοῦ καθ' αὐτὸ τελείου, τουτέστι τῆς φιλοσοφίας, καὶ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν συνάφειά τις νὰ ὑπάρχη.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ καθ' αὐτὸ τέλειον συμπεριλαμβάνει ἅπαντα καὶ ὀρίζει, ἔπεται ὅτι καὶ ἡ τούτου ἐπιστήμη περιέχει ἀπάσας τὰς ἐπιστήμας· καὶ δικαίως ἄρα κέκληται ἐπιστήμη τῶν ἐπιστημῶν, ὡς οὐδεμιᾶς τούτων οὐδὲ τῶν τεχνῶν ἐξ αὐτῆς ἀποκλεισμένων (ἐπειδὴ καὶ πᾶσαι τέχναι παρὰ τῆς φιλοσοφίας λαμβάνουσι τὰς ἀρχάς) (1).

(1) Πλεμ.μ.ιδου ἐπιτομ.ῆ λογικ. κεφ. 4.

Ἐάν λοιπὸν ἡ φιλοσοφία ἔχουσα ἀντικείμενον τὸ καθ' αὐτὸ τέλειον προτίθεται τὴν ὅλην νὰ ἐξηγήσῃ συνοχήν, ὡς καὶ ὁ Πλάτων (Πολιτ. Ε', 495) ἐπιβεβαιῶσι λέγων «τὸν φιλόσοφον σοφίας ἐπιθυμητὴν οὐ τῆς μὲν τῆς δὲ οὐ, ἀλλὰ πάσης», πᾶσα δὲ ἄλλη ἐπιστήμη ἐν καὶ μόνον αὐτῆς ἀντικείμενον, καθ' ἃ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης (Μεταφ. Δ', 1) ἀποφαίνεται «οὐδεμία τῶν ἄλλων (ἐπιστημῶν) ἐπισκοπεῖ καθόλου περὶ τοῦ ὄντος ἢ ὄν, ἀλλὰ τι μέρος ἀποτεμνόμενα περὶ τούτου θεωροῦσι τὸ συμβεβηκός», γίνεται φανερόν ὅτι ἡ σπουδὴ τῆς φιλοσοφίας, ὡς ἐπιστήμης τῆς τοῦ ὅλου συνοχῆς, πρέπει νὰ προηγῆται τῆς τῶν ἰδιαιτέρων ἐπιστημῶν. Διὸ πρέπει οἱ νέοι, πρὶν ἢ μεταβῶσιν εἰς εἰδικὴν τινα ἐπιστήμην, νὰ μυῶνται εἰς τὴν φιλοσοφίαν· διότι οἱ τὴν φιλοσοφίαν σπουδάζοντες διδάσκονται καὶ τὸ ἀντικείμενον καὶ τὴν τάξιν ἣν ἐπέχει ἐκάστη ἐπιστήμη ἐν τῇ ὅλῃ συνοχῇ, καὶ τὴν ἀξίαν καὶ τὸν τρόπον καθ' ὃν ἀναπτύσσεται, οἱ δὲ μὴ σπουδάζοντες τὴν φιλοσοφίαν στεροῦνται τοῦ καθοδηγοῦντος φωτός, τουτέστι τῆς φιλοσοφίας, ἀποκλείονται τῆς κοινῆς συναφείας καὶ γίνονται δοῦλοι τῆς αὐτῶν ἐπιστήμης.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ ἡ ἐλάχιστη γνῶσις κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν συνάφειαν αὐτῆς μετὰ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν μεγίστην ἔχει ἀξίαν καὶ πολλάκις μεγάλων ἀνακαλύψεων γίνεται ἀφορμὴ. Οἱ φιλοσοφίας κάτοχοι προήγαγον τὰς ἐπιτημίας καὶ ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ μετερχόμενοι αὐτὰς ἐλεύθεροι καὶ ἔρχοντες αὐτῶν διετέλεσαν.

Τὴν ἀλήθειαν δὲ τῶν εἰρημένων καὶ πολλὰ ἐπιβεβαιῶσι παραδείγματα οὐ μόνον ἐκ τῶν ἐπιστημῶν ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν βαναύσων τεχνῶν· διότι καὶ ἐν αὐταῖς παρατηρήθη ὅτι οἱ ἐργάται δι' ἀμαθίαν καὶ αὐτῶν τῶν ἀψύχων ἐργαλείων χείρονες γίνονται. Ἐντεῦθεν λοιπὸν δῆλον γίνεται ὅτι πᾶσα ἐπιστήμη ἐκ τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἐπιστήμης τῆς τοῦ ὅλου συνοχῆς, ἐννοίαν, ζωὴν καὶ καθολικότητα λαμβάνουσα γίνεται ὄντως ἐπιστήμη. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐπιστήμη δὲν εἶναι σύνολον γνώσεων μορίων συνέρραμμένων, ἀλλὰ σύστημα γνώσεων ὁμοειδῶν, πᾶσα δὲ ἰδίᾳ ἐπιστήμη μόνον δι' ὀργανικοῦ συνδέσμου ὕλων αὐτῆς